

ZASLUŽNI PROFESOR DR. NACE ŠUMI (1924–2006)

V tihoti trenutka, ko izbiram izraze spomina na neizbrisno podobo zaslužnega prof. dr. Naceta Šumija, v meni še živo odzvanjajo spoštljive in privržene prijateljske besede, ki smo mu jih ob njegovem častitljivem jubileju izrekli pred tremi leti na srečanju na Fužinskem gradu. Sam sem mu namenil besede v imenu Slovenskega konservatorskega društva in predvsem Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva kot njegovemu častnemu članu, dolgoletnem predsedniku in glavnemu uredniku zbornika ter našemu zasluženemu učitelju. Prepričan sem, da so ga obujene v naših srcih nemo spremljale na njegovi zadnji poti v sončnem dopoldnevu kranjskega pokopališča.

Govoril sem o Šumijevi izjemni človeški podobi: nadvse iskrenem vedrem prijateljstvu in udejanjeni kolegialnosti, njegovem popolnem sožitju in poistovetenju s stroko, predanem in prodornem ustvarjalnem znanstvenem delu, ki je dalo prepoznaven pečat slovenski umetnostnozgodovinski stroki, njeni dejavni povezanosti z drugimi sorodnimi strokami v krogu humanističnih in družboslovnih ved ter njeni vidni družbeni umeščenosti in vplivni učinkovitosti v umetnostnem in kulturnem življenju na Slovenskem.

Vsebinsko vsestranski in mnogovrstni znanstveni, pedagoški in strokovni ustvarjalni dosežki profesorja Naceta Šumija so trajno zaznamovali slovensko umetnostno zgodovino in ji od začetka njegovega delovanja vtisnili močan osebni značaj prodorne in izvirne iskateljske sporočilnosti. Vztrajno in dosledno ju je uresničeval, najprej kot konser-

vator, ki je s svojim vsestranskim in nezmotljivim vrednotenjem ter odločitvami postavljaj temelje sodobni teoriji spomeniškega varstva in vzporedno kot raziskovalec umetnostnozgodovinsko temeljnih in ključnih, a še nenačetih in nedorečenih teritorijev stroke, kot senzibilen znanstvenik in ustvarjalec izvernih vrednotenj ter kontekstualno izpeljanih vsebinskih sintez, ki so teoretično vektorsko opredelile ustvarjalne silnice in umetnostno vsebino, kot priljubljen učitelj in mentor, ki je usodno zaznamoval umetnostnozgodovinsko pedagogiko in za seboj pustil neizbrisne vplivne sledi, kot zanesen strokovnjak, ki je znal svoje delo, rešitve in poslanstvo živo povezovati in deliti s soodgovornostjo ustanov, javnosti in družbe za usodo umetnostnih spomenikov in tako v njih doseči soodvisno zasidranost umetnostnozgodovinske stroke. V resnici je bil strateg umetnostnozgodovinske stroke, ki je z rušenjem »fevdov«, podedovanih zastran prevladujoče znanstvene pragmatičnosti in ozkosrčnosti, usodno vplival k njeni nazorski prenovi, s tem da je odpiral perspektive z angažiranim raziskovalnim in strokovnim delovanjem iz šole prihajajočim neobremenjenih umetnostnih zgodovinarjev. Bil je zavzet mobilizator in promotor stroke, konstruiral je njeno naprednost in to dokazoval v sodobnih medijih kot izjemen in prepričljiv interpret umetnostne in kulturne dediščine ter sodobne umetniške produkcije. Vse to je počel s prislovično karizmo, kot spreten in iznajdljiv usmerjevalec, sinergičen povezovalc in pobudnik temeljnih dejanj, ki so oblikovala novodobno podobo umetnostne zgodovine proti prelomu stoletij. To svojo dejavno središčno vlogo v jedru stroke je udejanjal z vselej učinkovito strokovno in raziskovalno dejavnostjo in nesebično organizacijsko podjetnostjo, z neverjetnim razširjanjem kroga dejavnih privrženecv in jo med drugim uspešno in npravstveno dokazoval tudi s svojim dolgoletnim vodenjem Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva. Veličina profesorja Šumija je v njegovem neizmernem konstitutivnem prispevku za naši stroki: umetnostnozgodovinsko in spomemniškovarstveno, pri čemer ju moramo razumeti in vrednotiti v njunem najširšem vsebinskem okviru in družbenem pomenu. Za nas, njegove učence, sodelavce in sodobnike ter seveda za slovensko umetnost, njeno dediščino in kulturo nasploh, je to neizpodbitno dejstvo, saj jih je njegov pomensko večplastni in vsebinsko mnogoobrazni ustvarjalni prispevek trajno zaznamoval in hkrati vtisnil sporočilno vseobsežen oseben pečat.

Iskal sem primerne besede in oznake, s katerimi bi ustrezno orisal in označil središčno vlogo prof. Šumija v življenju naše stroke. Zaznamoval jo je z učinkovitim vzpostavljanjem dinamičnih vzvodov, ki so prepričljivo konstituirali njeno vsebino v drugi polovici preteklega stoletja. Nikoli se nismo spraševali o biti ali ne biti slovenske umetnostne zgodovine, saj je skupaj s svojo generacijo, ki ji je bil najvitalnejši člen, že v izhodišču trdno gradil na temeljih, ki so jih umetnostni zgodovini in konservatorstvu teoretično in v praksi desetletja poprej prodorno utemeljevali pionirji slovenske umetnostne zgodovine Izidor Cankar, France Stele in njuni najdejavnejši sodobniki. Na to zgovorno kažejo njihove neizbrisne sledi zlasti v *Zborniku za umetnostno zgodovino*, danes eni najstarejših znanstvenih in strokovnih publikacij umetnostnozgodovinske stroke na svetu. ZUZ poudarjam, ker se njegovo preživetje povezuje predvsem z naporu in prizadevanji profesorja Šumija, dolgoletnega urednika, ki je zbornik v času svojega urejanja pedagoško smotrno in tematsko načrtno odpiral tudi uveljavljajočim se mladim raziskovalcem in širil krog sodelavcev s pisci in razpravljavci s t. i. nekonvencionalnih oziroma mejnih umetnostnozgodovinskih področij, v katere se je takrat prištevalo celo ukvarjanje s sodobno umetnostjo, čeprav s koreninami že iz konca preteklega stoletja. Tako je bil najdejavnejši usmerjevalec in podpornik prenovitve stroke in zbornika v kriznih letih, v katerih se je hkrati predvsem rahljala in praktično posodabljala omenjena »fevdalna« delitev, ki je kar nekaj povojnih desetletij obvladovala stroko v smislu avtoritativnega in operacionalnega zaseganja večjih ali manjših zaokroženih »slogovnih« in »periodičnih« območij slovenske umetnostne zgodovine. Seveda je to pričel snovati že kot pedagog in mentor, kajti njegova od samega začetka privlačna in pobudna predavanja so bila med slušatelji razumljena kot nujno odpiranje novih raziskovalnih in interpretativnih vsebinskih in pomenskih teoretičnih polj. Zato je povsem samoumevno, da je diplomante zavestno usmerjal še posebej k perečim temam, ki so razpirale ustaljeno hermetičnost stroke. Pomik je bil logičen nasledek njegovih inovativnih raziskovalnih zastavkov, izpeljanih iz mednarodnega aktualnega znanstvenega okvira stroke, ki se je tematsko in problematsko izraziteje in večplastno usmerjala h krajevni in regionalni zgovornosti umetnostne dediščine in likovne ustvarjalnosti, v iskanju *geniusa loci*, bi lahko rekli s takrat aktualnim teoretičnim jezikom, kar bi morali

enačiti tudi z utemeljevanjem slovenske umetnostne entitete z razbiranjem pomenljivih izraznih in sporočilnih posebnosti na slovenskem narodnostnem ozemlju. Šumi je kot konservator in raziskovalec že zgodaj dodobra spoznal slovensko umetnostno ozemlje; lahko zatrdimo, da je kot njegov izjemen poznavalec ključnih spomenikov virtualno sestavil njegovo celostno umetnostno topografijo, zaradi česar se je lahko ob svojem enciklopedičnem znanju drzno in prodorno loteval oblikovanja in utemeljevanja še danes neovrženih in obvezujočih sinteznih vrednostnih sodb in sklepov. Morda so bili prav zato v ospredju Šumijevega raziskovanja premišljeno arhitektura, urbanizem in kulturna krajina, toda njegove pojavno razširjene razprave in dognanja zlasti o baročni umetnosti, a tudi renesančni, secesijski in moderni, kažejo, da se je zavedal, da brez celostnega analitičnega in etnološkega zaobjema vidne pojavnosti v večrazsežnostnem izraznem polju ne more dati verodostojnih oblikoslovnih in sporočilnih sodb. O tem nas zgovorno prepričujejo njegove tekoče razložene in razvidno utemeljene razprave, s katerimi je postavil temeljna generična izhodišča umetnostnozgodovinskemu vrednotenju, če poenostavljeno zgodovinsko označimo ciljnost njegove raziskovalne strategije. Enako prepričevalne in izzivalne so bile Šumijeve tematske in problemske razstave, prav tako poglobljene, včasih neizprosne, a dobronamerne kritike le-teh, ki so jih postavljali s podobnimi cilji drugi avtorji, posebej tudi na primer njegove številne odmevne televizijske oddaje, kjer je poglobljal svoje razglabljanje in dokazovanje z nazorno prepričevalnostjo dinamično strukturirane ekranske vizualne govornice.

Nikakor ni moj namen razgrinjati dileme v preteklem razvoju naše stroke. Ob teh zgodovinskih dejstvih sem se v besedilu, namenjenemu spominu na učitelja danes delujočih generacij umetnostnih zgodovinarjev, ustavil predvsem z željo, da poudarim neizpodbitno vlogo profesorja Šumija, saj je ob vsem v premagovanju teh zadreg videl »demokratizacijo« stroke in odpiranje perspektiv z angažiranim raziskovalnim in strokovnim delovanjem iz ljubljanske umetnostnozgodovinske šole prihajajočih neobremenjenih in usposobljenih umetnostnih zgodovinarjev in hkrati krepitev strokovne učinkovitosti, kar je v vlogi učitelja uveljavljal kot temeljno poslanstvo in poglobljal načelo svojega pedagoškega, strokovnega in raziskovalnega delovanja. Zastavljene smotre mu je docela uspelo spraviti v življenje, kar je dokazovala široko razprta strokovna

fronta. Pri udejanjenju teh ciljev je bil »pokončen, ne poravnan«, če si smem pomagati z besedami Marka Avrelija, dosleden in nazoren, če to povemo v duhu našega časa, zato smo mu zaupali in se dejavno navezovali na njegove zamisli in spoznanja. Tako je sodobna identitetna podoba naše stroke, sicer žal zadnje čase znova bolj razpršena, v duhu že malce pozabljenega polpreteklega izročila stroke, v resnici zrasla predvsem iz zavestno večplastno udejanjanjih prizadevanj profesorja Šumija, iz katerih je rasla nova arhitektura stroke. Posebej zgovorno »šumijevsko« razsežnost in globino na tej novi stavbi lahko označimo tudi z ustanovitvijo, uspešnim in obsežnim raziskovalnim delovanjem ter zajetno publicistično in založniško dejavnostjo Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, ki je bila predvsem rezultat njegove vztrajnosti in sposobnosti vzpostavljanja diskurza, torej utemeljevanja nujnosti učinkovitega interdisciplinarnega znanstvenega dela, kar govori o njegovem naprednem razumevanju razvoja umetnostne zgodovine na Slovenskem in njeno nepogrešljivo vlogo v sodobnem prepletu znanstvenega raziskovanja celostne kulturne ustvarjalnosti. Zato se je z enako odgovornostjo zavedal nujnosti enakopravne in enakoredne razvitosti vseh humanističnih strok na Filozofski fakulteti, kar je utrjeval tudi kot eden njenih najuspešnejših dekanov in to dokazoval od ustanovitve inštituta s programsko in gmotno podporo kompleksnih znanstvenih projektov tako oddelkov oziroma strok kot posameznih raziskovalcev, tudi zunanjih, ki jim je bila ta možnost edina podpora pri uresničitvi raziskovalnih smotrov.

Šumijev obsežni znanstveni, strokovni in pedagoški opus vsi zbrani na tej slovesnosti temeljito poznamo, vsi smo bili z njim v stiku, nanj smo se opirali, iz njega črpali, ga razvijali in dograjevali v različnih smereh, k različnim vsebinam in interdisciplinarnim povezavam. Smeri je prepričljivo zarisoval s svojim pronicljivim znanstvenim in raziskovalnim delom, s poglobljenimi predavanji, z mentorstvom pri diplomah, magisterijih in doktoratih ter vselej zanimivim in problemsko zastavljenim terenskim delom. Iskrivo je zajemal od srednjeveške umetnosti in renesanse prek baroka, ki je njegovo posebej poudarjeno območje, do secesije in sodobne umetnosti, kajpak z arhitekturo v ospredju, a pri profesorju Šumiju vselej kontekstualno, kar smo pozneje, se pravi v postmodernizmu, označevali kot kompleksno in součinkovito zastavljena teoretična izhodišča. To je pomenilo, da je bilo v takšni metodologiji veliko

raziskovalne občutljivosti, tako za prostorske oziroma urbanistične obravnave kot za obravnave slikarstva, kiparstva, oblikovanja in uporabne umetnosti. Profesor Šumi je združeval svoje konservatorske izkušnje ter povezoval stroko in pedagoško delo s praktičnimi nalogami ter gradil odgovore na izzivalnosti dobe, ki so jo v kulturno dinamičnem času druge polovice preteklega stoletja zaznamovale tudi druge stroke v neposredni navezavi z galerijsko in muzejsko na primer, ali razvoj sodobnih vizualnih medijev, ki so bolj kot kdajkoli prej k javnosti odmevno komunicirali umetnostno in umetnostnozgodovinsko problematiko. Tudi tu se je Šumi izkazal kot izjemno tenkočuten in nadvse verodostojen interpret kulturne in umetnostne dediščine, oblikoval je več odmevnih serijskih oddaj na naši televiziji, ki so na izviren način in pronicljivo popularizirale umetnostno dediščino in dosežke ter obenem daljnosežno odprle v javnosti prizadeto in ozaveščeno razpravo o perečih problemih spomeniškega varstva in kulturne dediščine.

Obsežni znanstveni, strokovni in pedagoški opus profesorja Naceta Šumija vsi dobro poznamo, vsi smo bili z njim v delovnem stiku, nanj smo se opirali, iz njega črpali, ga razvijali v več smereh, k različnim vsebinam in interdisciplinarnim povezavam, vnaprej bomo z njim živeli in jih ohranili v nenehnem delovnem dialogu. Vseh dosežkov ne kaže naštevati, saj so v nas nepozabno vtakani.

O ljudeh verodostojno govori predvsem njihovo delo in življenje. Profesor Šumi je prežet z življenjskim optimizmom delal do zadnjega diha, kot da bi sebe prepričeval v pravilnost umetnostnozgodovinskega dinamičnega nazora, ki ga je vztrajno osmišljal skozi celo življenje, ali pa ga je nemara vodila njegova prozaična raziskovalna nepomirjenost, skladna z njegovo zvedavo in nemirno naravo. Kdo ve?

V Fužinskem gradu sem spoštovanemu profesorju Šumiju govoril v imenu slovenskih umetnostnih zgodovinarjev, združenih v Slovenskem umetnostnozgodovinskem društvu in sorodnih strokovnih društvih, v katerih je dejavno sodeloval in v imenu prve generacije njegovih diplomantov, ki sem ji pripadal. Zaželel sem mu v imenu vseh še veliko ustvarjalnega dela, ker sem menil, da je zanj le-to podoba sreče, zdaj ob poslovitvi zaslužnemu profesorju Nacetu Šumiju, izrekamo neizmerno zahvalo za vse kar je storil. V naših mislih bo ostal v trajnem spominu.

Stane Bernik